

Anadolu Türk Masallarında Çocuksuzluk Motifi

Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış "Anadolu Türk Masallarında Çocuk Algısı" adlı doktora tezinden hareketle üretilmiştir. / This article is based on his doctoral dissertation titled "Child Perception in Anatolian Turkish Tales" prepared at Istanbul University Institute of Social Sciences.

Öz: Çocuk sahibi olmak tarih boyunca hem bireysel hem de toplumsal anlamda önem arz etmiştir. Çünkü aile olmanın ve toplum tarafından ailenin kabul görmesinin temel değerlerinden biri çocuk sahibi olmaktır. Çocuksuzluk ise olumsuz olarak değerlendirilerek aile bireylerinin bir kusuru veya eksikliği olarak görülmüştür. Çocuksuzluk motifinin yer aldığı olaylar masal türü içinde işlenen konulardan biri olmuştur. Masallar var olduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtan ve toplumsal yaşama dönük durumları, beklentileri ve çözümleri; olay ve kahramanlar yoluyla ele alan sözlü edebiyat ürünleridir. Masallarda çocuk sahibi olma beklentisi içindeki ebeveynler bu durumun gerçekleşmesinden duydukları üzüntüyü dile getirerek buna çözüm bulmaya çalışmaktadır. Anne ve baba olmak isteyen masal kahramanları yaşadıkları sıkıntıya çözüm bulmaya çalışırken diğer taraftan ise yeni zorluklarla da karşılaşabilmektedir. Bu durum aynı zamanda dünyaya gelecek olan kahramanın olağanüstü özelliklere sahip oluşunun da bir göstergesidir. Bu çalışmada Anadolu Türk masalları bağlamında "çocuksuzluk motifine" dair uygulamalar ele alınmıştır. Anadolu sahasına ait Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden derlenmiş olan 998 masal nitel araştırma yöntemleri kullanılarak taranmıştır. Bu masallar arasından çocuksuzluk motifinin yer aldığı 80 masal metni tespit edilmiştir. Söz konusu masallarda kahramanların çocuk sahibi olmak için yaptıkları uygulamalar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Türk Masalları, Çocuksuzluk, Masal, Olağanüstülük, Uygulamalar.

The Motif of Childlessness in Anatolian Turkish Tales

Abstract: Having children has been important both individually and socially throughout history. Because one of the basic values of being a family and the acceptance of the family by the society is to have children. Childlessness, on the other hand, has been seen as a defect or deficiency of family members. The events involving the motif of childlessness have been one of the subjects covered in the fairy tale genre. Fairy tales are oral literary works that reflect the cultural values of the society in which they exist and deal with situations, expectations and solutions for social life through events and heroes. In fairy tales, parents who are expecting to have a child try to find a solution by expressing their sadness that this situation does not happen. While the heroes of fairy tales who want to be a mother and father are trying to find a solution to their troubles, they may encounter new difficulties. This situation is also an indication that the hero who will come into the world has extraordinary features. In this study, practices related to 'childlessness motif' in the context of Anatolian Turkish fairy tales are discussed. 998 fairy tales from Anatolia, which were compiled from different geographical regions of Turkey, were scanned using qualitative research methods. Among these tales, 80 fairy tale texts with the motif of childlessness were identified. In these tales, the practices of the heroes to have children were analyzed.

Keywords: Anatolian Turkish Tales, Childlessness, Fairy Tale, Extraordinary, Applications.

TÜRKLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
57. SAYI / VOLUME
2025-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Öğr. Gör. Dr.
Pelin ÖZKAN

Kütahya Dumlupınar Üni.
Türkçe Öğretim Uygulama ve
Araştırma Merkezi
pekin26@hotmail.com.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0056-1997>

<https://ror.org/03jtrja12>

Gönderim Tarihi Received

11.10.2024

Kabul Tarihi Accepted

25.03.2025

Yayın Tarihi Published

01.06.2025

Atf Citation

Özkan, Pelin. "Anadolu Türk Masallarında Çocuksuzluk Motifi." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 57, 2025, ss. 133-153.
<https://doi.org/10.17133/tubar.1564482>

MAKALE BİLGİLERİ / INFORMATION	
Anadolu Türk Masallarında Çocuksuzluk Motifi <i>The Motif of Childlessness in Anatolian Turkish Tales</i>	
Makale Türü <i>Type of Article</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Yazarların Katkı Düzeyi <i>Contribution Level of Authors</i>	Birinci Yazar: %100 <i>First Author: %100</i>
Etik Kurul Onayı <i>Ethics Committee Approval</i>	Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur. <i>The study does not require ethics committee approval.</i>
Finansal Destek <i>Financial Support</i>	Çalışmada finansal destek alınmamıştır. <i>The study received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması <i>Conflict of Interest</i>	Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. <i>There are no potential conflicts of interest in the study.</i>
Yapay Zekâ Kullanımı <i>Use of Generative AI</i>	Çalışmada yapay zekâ kullanılmamıştır. <i>Artificial intelligence was not used in the study.</i>
Değerlendirme <i>Review</i>	Üç dış hakem, çift taraflı kör hakemlik. <i>Three external referees, double blind.</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Screening</i>	Dergipark, intihal.net üzerinden yapılmıştır. <i>The screening was done through Dergipark, intihal.net.</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and that all the studies are mentioned in the bibliography.</i>
Etik İhlal Bildirimi <i>Ethical Violation Report</i>	turklukbilimi@gmail.com
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright and License</i>	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. <i>The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.</i>

Giriş

Aile, antropolojik olarak tüm toplumlarda sosyal yapının, toplumsal düzenin temelini oluşturur. Kan bağı, evlilik ya da evlat edinme yoluyla kurulan ailenin ve soyun devamlılığı çocuğun dünyaya gelişi ile sağlanır. Toplamların sosyoekonomik yapıları, yönetim şekilleri, inançları, gelenek ve görenekleri birbirlerine göre farklılık gösterir. Aile de her toplumun kendi kültürel dokusuyla şekillenerek toplumsal değişimlere ayak uydurur.

Toplamların ekonomik yapılanmaları, aile düzeni ve gelenekleri üzerinde etkili olmaktadır. Tarım toplumlarında daha çok geniş aile yapısı görülürken endüstri toplumlarında ise ekseriyetle çekirdek aile yapısı gözlemlenir. Dolayısıyla aileyi oluşturan fertlerin sayısındaki farklılık, aile içi ilişkileri etkilerken ailede fertlere düşen görev ve sorumlulukları da değiştirmektedir. Geleneksel toplum yapısında evlenme çağına gelen genç erkek ve kızların bir yuva kurmaları daha sonrasında da çocuk sahibi olup kurdukları aileyi genişletmelerine dair iyi niyetler yer alır. Genç kızlar, henüz evlenmeden önce çocuk sahibi olup olamayacakları konusunda merak duygusu taşırlar. Bunu öğrenmek için fal benzeri işlemlere başvururlar. Evlendikten sonra ise çocuk sahibi olmakla ilgili tedbir amaçlı uygulanan pratikler yer alır. Yeni gelinin kucağına bebek vermek, yatağında bir oğlan çocuğu yuvarlamak bilinen uygulamalardandır. Evlendikten sonra belli bir süre geçmesine rağmen çocuk sahibi olamayan kadın için çeşitli çarelere başvurulur. Boratav bunları “olağanüstü güçlerden yararlanmalar ve çeşitli büyüklük işlemler” ile “akılcı gerçekçi ilaç ve onarma tipinde işlemler” olarak ikiye ayırmıştır (*100 Soruda Türk Folkloru* 143-144). Bir çocuğun dünyaya gelmesi sadece ana babasını sevindirmekle kalmaz, soyun devamı, gücün ve dayanışmanın artması olarak görüldüğünden akrabaları ve komşuları tarafından da mutlulukla karşılanır. Kadının evlenerek dâhil olduğu yeni aile ortamında saygınlık kazanması ve soyun devam edebilmesi için çocuk doğurması gerekir. Dolayısıyla çocuk sahibi olma isteğinden başlayarak birtakım inançlar, gelenekler; dinsel ve büyüsel nitelikte olanlar, halk hekimliği kapsamına girenler, tıbbî sağaltma alanına girenler olmak üzere üç grupta toplanır (Örnek 131-132). Yeni kurulan ailede bir süre sonra çocuk olmaması durumu sorun olarak algılanarak buna çare bulmak adına çeşitli yöntem ve uygulamalara başvurulur.

Halk anlatılarında yer alan motiflerle sosyal yaşantı arasında karmaşık bir ilişkiler ağı mevcuttur. Söz konusu anlatılar bir yandan tüketicilerinin gündelik yaşantılarını organize etmelerine dönük iletiler barındırırken öte yandan da sosyal yaşamın yansımaları halk anlatıları içinde kendine yer bulabilir. Bu ilişki, halkbilimi disiplininde “motif” adıyla kavramsallaştırılan terim üzerinden okunabilir. Gelenekte yaşama gücüne sahip olan anlatının en küçük yapı taşı (Çobanoğlu 174) olarak tanımlanabilecek motif kavramı, halk anlatılarından hareketle toplumsal anlamlar çıkarmaya dönük bilimsel çalışmalarda yaklaşık bir asırlık bir kullanım geçmişine sahiptir. Stith Thompson’ın *Motif Index of Folk Literature* adlı eserinde “çocuksuzluk” motifi: “N185 Çocuksuz kadın öldürülürken çocuğu olan kadın kurtarılır”; “N825.1 Çocuğu olmayan çift, kahramanı evlat edinir”; “T676.1 Çocuksuz kadın, dönüşüme uğramış adamı evlat edinir”; “T591.2 Çocuğu olmayan birine bakmak” şeklinde geçmektedir. (Thompson, *Motif-Index*

of *Folk Literature Volume 6-1* 136, 321; Thompson, *Motif-Index of Folk Literature Volume 6-2*, 685, 829-830). Bu veriler, çocuksuzluk temasının yalnızca Türk sözlü kültüründe değil aynı zamanda diğer ulusların anlatılarındaki mevcudiyetini de göstermektedir.

Yukarıdaki verilerden hareketle söylenebilir ki nesillerin devamının sağlanabilmesi için kadın ve erkeğin çocuk sahibi olması dünyada neredeyse tüm toplumlar için önem arz etmektedir. Türk toplumunun aile yapısı içinde de çocuk daima önemli bir unsur olmuştur. Kadın ve erkeğin istedikleri hâlde çocuk sahibi olamaması da sözlü gelenekte çocuksuzluk motifi olarak Türk halk edebiyatı ürünlerine yansımıştır. Masal, destan, halk hikâyesi vb. sözlü gelenekte yaratılan anlatı türleri ait oldukları toplumun gelenek görenekleri, yaşam biçimi, inanışları vb. özelliklerini işlerler. Bu anlatılar hayatın geçiş dönemleri başta olmak üzere içinde insanın yer aldığı her konuyu ele alır. Bu sayede toplumun yaşam şekline, duygularına ayna tutar. Masallar, destanlar, halk hikâyeleri vb. sözlü anlatılar da çocuksuzluk motifinin zengin örneklerle işlendiği türlerden olmuştur:

Türk destan geleneğinde, “çocuksuzluk” olarak adlandırılan motif, kahramanın babasının bir bey olması, çok mal-mülke sahip bulunması, bir veya birçok eşi olmasına rağmen bir çocuğa sahip olamayışı, çocuğun haberinin mucizevi bir şekilde verilmesi, şartlı olarak bağışlanması gibi temalarla zenginleştirilir. İleri yaşlardaki anne ve babadan dünyaya gelme, bu kahramanın başka alternatifinin olamayacağını; dolayısıyla önemini vurgulamak için destancının kullandığı bir yoldur. Bu motif, sadece kahramanlık destanlarında değil, Türkiye Türkçesinde halk hikâyesi, ancak diğer Türk boylarında aşk destanı/ muhabbet destanı/sosyal konulu destan vb. olarak adlandırılan türlerde de geçerlidir (Yıldız 87).

Türk kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan Dede Korkut’ta “çocuksuzluk”, Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı’nda karşımıza çıkar. Bayındır Han’ın düzenlediği bir ziyafette şu şekilde bir ifade yer alır:

Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Allah Taâla beddua etmiştir, biz de beddua ederiz bilsin demiş idi. (Ergin 21).

Türk toplumunun yaşam şeklini, aile yapısını, inanışlarını yansıtan Dede Korkut Hikâyelerinde çocuk sahibi olamayan kişi, toplumda önemli bir yere sahip bir bey olsa dahi çocuğu olmadığı için dışlanabilmektedir. Ailelerin çocuk arzusu toplumun her türlü sosyoekonomik kesimi için mevcuttur. Soyun devam etmesi isteği, taht-veliaht kaygısı gibi düşünceler bu arzuyu daha da üst seviyeye taşımıştır. Çocuksuzluk motifi destan gibi masallarda da yer alan bir motif olmuştur. Çocuksuzluk motifinin ardından dünyaya gelecek olan masal

kahramanı olağanüstü özelliklere de sahip olur. Dünyaya gelen çocuk da böylece masalın ana kahramanı olur.

Çocuksuz ailenin çoğunlukla bir erkek evladı dünyaya gelir ki bu evlat destan anlatılarının da ana kahramanı olarak boy gösterecektir. Aile bağları, kahraman ve onun etrafında gelişen olaylar millet olarak hür, devlet olarak güçlü yaşama ile ilgilidir (Emeksiz 67).

Masallarda çocuksuzluk motifinin ardından dünyaya gelen kahraman her iki cinsiyette de karşımıza çıkmaktadır. Çocuksuzluk motifinin yer aldığı masalarda eşler içinde bulundukları bu durumla birlikte mücadele ederler. Eşlerden biri tek başına çare bulmak için yola çıkmış dahi olsa çoğunlukla uygulanan ve uygulanması gereken pratiklerin hayata geçirilmesi her iki kahraman için de geçerli olmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden farklı zamanlarda derlenerek yazıya aktarılmış olan ve Anadolu Türk kültürünü yansıtan masal kitapları, yüksek lisans ve doktora tezleri olmak üzere toplamda 22 adet eser incelenmiştir. Wilhelm Radloff ve Ignaz Kunos'un *Proben Der Volksliteratur Der Türkischen Stamme VIII*; Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* ve *Zaman Zaman İçinde*; Naki Tezel'in *Türk Masalları* Cilt I; Tahir Alangu'nun *Billur Köşk Masalları*; Eflatun Cem Güney'in *En Güzel Türk Masalları*, *Masallar* ve *Evvel Zaman İçinde*; Umay Günay'ın *Elazığ Masalları*; Esmâ Şimşek'in *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*; Mehmet Özçelik'in *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*; Muh-sine Helimoğlu Yavuz'un *Masallar (Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca)*; Nuri Taner'in *Yalova Masalları*; Ahmet Öcal'ın, *Karakuyu Köyü (Boğazlıyan-Yozgat) Çevresi Masalları Metinler ve İncelemeler* adlı doktora tezi; Ali Berat Alptekin'in *Taşeli Masalları*; Dehri Dilçin'in *Çankırı Masalları*; Saim Saka-oğlu'nun *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*; Okan Alay'ın *Bingöl Masalları (İnceleme- Metin)* adlı yüksek lisans tezi; Abdullah Doğan'ın *Adıyaman Yö-resi Masalları Üzerine Bir İnceleme* yüksek lisans tezi; Bilge Seyidoğlu'nun, *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırma* adlı eseri; Hasan Latif Sarı-yüce'nin *Anadolu Masalları* kitabı; Handan Kasımoğlu'nun *Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları* adlı doktora tezi olmak üzere toplamda 22 eserde yer alan 998 masal metninden içerisinde çocuksuzluk motifinin yer aldığı 80 masal metni incelenmiştir. Çalışmada ağırlıklı olarak kaynak tarama, içerik analizi ve karşılaştırmaya dayalı nitel veri analizi yapılmıştır.

Çocuksuzluk motifinin işlendiği masalarda kahramanların ortak gayesi çocuk sahibi olmaktır. Kahramanların çocuk arzusuna ulaşmada çare arayış-ları, verdikleri mücadele değişkenlik arz eder. Dolayısıyla kahraman ve yakın çevresinin yaptığı uygulamalar farklılık gösterir. Bu sayede çocuksuzluk mo-tifi ve ona bağlı uygulamalar masallar içinde çeşitlenerek karşımıza çıkar.

Kahramanın Kendisine Verilen Elmayı Yemesi Sonucu Çocuk Sahibi Olması

Uzun süre boyunca atlı göçebe yaşam süren Türk toplumu bu hayat tarzının getirmiş olduğu özellikleri, kültürü, inançları doğumdan ölüme kadar insan hayatının her evresinde yaşamının içine dâhil etmiştir. Bugün de devam eden pek çok uygulamanın temelinde Gök Tanrı inancının izlerini, Türk kültürünün doğaya, tabiata verdiği önemi görmek mümkündür.

Doğumdan ölüme, hayatın her aşamasında, doğumdan evvel murat almada, cinsiyet tespitinde, kısmet açılmasında, evlilikte, geleceği görmede, bereketin sağlanması, zararlardan korunmada, ölümden ve ölüm sonrasında bu etkiyi görmek olasıdır. Bu da Türk folklorunun her türünde dolayısıyla Türk'ün yaşamının her anında, taşıdığı gizle birlikte var olan elmanın gücüne dikkat çeker (Üstünova 147).

Doğada yer alan bazı varlıklar geçmişten bugüne yaşatılan inanışlarda bazı kutsiyetler kazanabilir ve bu varlıklara sembolik anlamlar yüklenir. Dünyada 6000 ile 6500 türü olduğu varsayılan, 460 çeşidinin ise Türkiye'de yetiştirildiği söylenen “elma”da bu sembolik anlama sahip nesnelerden biridir. Bir şifa kaynağı olarak da görülen elma hayatın geçiş evrelerinde de önemli bir yere sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğumdan ölüme; zürriyet, ebedilik, gençlik, güzellik, kuvvet, sağlamlık, sevgi ve inancın sembolü olarak hayatın içinde yer almaktadır (Şimşek, “Ölümsüzlük İlâcı Elma” 194). Mitolojiyle de ilişkilendirilerek bugün toplumda elmaya yüklenen pek çok anlamın içerisinde çocuk sahibi olmak da yer almaktadır (Üstünova 148). Elmanın; evlilik, çocuk sahibi olmak gibi fikirleri temsil eden anlamı, Orta Asya'daki epik anlatılarda da izlenebilir (Çelik 109-110).

Elma, masallarda; çocuksuzluk, ölen kahramanın yeniden dirilmesi, bir hastalığın şifası, dermansız bir derdin çaresi vb. durumlara çözüm nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Üç Elma” masalında yedi yıldır çocuk özlemlerine çare bulamamış bir padişahla eşi vardır. Karşılıklarına çıkan güngörmüş biri, padişaha sıkıntılarını dağıtacak bir bahçe yaptırmasını söyler. Padişah bahçeyi yaptırır. Hatun, bahçede kuru bir dal ile dertleşirken dal dile gelir. Hatun'a sabretmesini dalın üzerinde bitecek filizleri koparıp dikmesini ve filizlerden çıkan elmayı padişah ile paylaşıp yemesini söyler. Kuru dalın dediklerini yapan hatunun yedi yıl yedi ay sonra bir oğlan çocuğu olur (Güney, *En Güzel Türk Masalları* 70-80; Güney, *Masallar* 113-119; Güney, *Evvel Zaman İçinde* 8-15).

Padişahın, Hızır tarafından kendisine verilen elmayı yemesi sonucu çocuk sahibi olduğu masallar “Şah İsmail” (Günay 341), (Öcal 326), “Melikşah”dır (Seyidoğlu 272), “Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım” (Sakaoğlu 357), “Mayıl ile Âbı-ı Güneş” (Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt* 236), Şah İsmail, Melikşah, Mayıl ile Âbı-ı Güneş masallarında ise Hızır elmayı verirken çocuk dünyaya geldikten sonra çocuğa ad

vermek için tekrar geleceğini söyler. Ayrıca elmayı padişahın yanındaki veziriyle paylaşması kabuklarının ise kısrağa verilmesi istenir. “Topal Leylek” (Seyidoğlu 109), “Tasa Kuşu” (Seyidoğlu 232), “Nar Danesi” (Seyidoğlu 252) masallarında ise elmayı çocuğu olmayan padişaha bir derviş verir. Padişah, elmayı karısıyla paylaşarak yedikten sonra çocuk sahibi olur. “Serencam” masalında ise derviş, padişaha ve lalasına birer tane elma verir (Seyidoğlu 423). “Kara Yılan” masalında padişah ve karısı (Radloff ve Kúnos 203), “Gül Senem” (Şimşek *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt* 224), “Ne idim, Ne Oldum, Ne Olacağım?” (Sakaoğlu 356) ve “Yazı Bozulmazmış” (Özçelik 344) masallarında hem padişah hem vezir, dervişin verdiği elmayı yemeleri sonucunda çocuk sahibi olurlar. “Şifâî ve Selvi Han” masalında dervişin verdiği elmalar sonucunda beyzadenin kızı, Ebusef’in ise oğlu olur (Dilçin 27). “Uyudum N’ettim, Ben Bana Ettim, Gül ile Nergis, Yârimi N’ettin” masalında çocukları olmayan padişah ve karısı çıktıkları bir gezide karşılaştıkları dervişin verdiği iki elmayı yerler ve bir kız evlat sahibi olurlar (Sarıyüce 69-71). Bu masalda ise diğer masal örneklerinden farklı olarak eşlerin ikisine de birer elma verilmiştir.

Çocuk sahibi olmak isteyen ancak bu dilekleri uzun süre gerçekleşmeyen karı kocanın üzüntüleri çevrelerine de yansır. Çünkü aile kuran bireylerin çocuk sahibi olması toplum tarafından da beklenen bir hadisedir. Çocuk sahibi olabilmek ayrıcalıklı bir durum olarak kabul edilir. Gerçek hayatta da çocuk sahibi olmak isteyen kişilerin yapmış olduğu pratiklerle halk hekimliği uygulamalarına masallarda da rastlanır. Ayrıca gerçek hayattan farklı olarak bir dervişin, evliyanın, Hızır’ın yardımı vb. durumlar masallarda çocuk sahibi olmak isteyen kahramanlarla birlikte karşımıza çıkar. Bu durumlarda masalda yer alan diğer kahramanların da zaman zaman onlara yardımcı oldukları görülür. Uygulanan bu pratikler, dervişin, Hızır’ın, aksakallının, ihtiyarın gelmesi ya da kahramanların dua etmesi sonucu çocuğun dünyaya gelmesi şeklinde masallarda karşımıza çıkmaktadır. Türk halk kültüründe yüzyıllardır yaşayan ve kült bir inanç olarak karşımıza çıkan, kim olduğu kesin olarak bilinmeyen Hızır en beklenmedik an ve yerlerde kahramanın karşısına çıkarak ona yardımcı olur. Masalda Hızır, aksakallı ya da derviş olarak adlandırılan ve çocuk sahibi olmak isteyen kahramana yardımcı olmak için gelen bu doğaüstü yardımcı kahraman genellikle erkektir.

Halk anlatılarında kahramanın başı ne zaman dara düşse ya da macera yeni bir sürece girecek olsa bu durumu kolaylaştıran insan ya da hayvan görünümüne bir figür olaya katılır. Bu figür, neredeyse halk anlatılarında en sık tekrar edilen motif durumundadır. Campbell bunu doğaüstü yardımcı olarak adlandırır ve maceracıya (anlatı kahramanı), aşacağı engeller ve zorluklar için tılsımlar sağlayan koruyucu bir güç olarak (genellikle ufak tefek yaşlı bir kadın ya da adam) tasvir eder (84). Kaderin iyi kalpli koruyucu gücünü temsil eden ve sıklıkla eril olarak karşımıza çıkan bu figür, Jung tarafından, düşlerde yaşlı adam olarak görüldüğü kadar masallarda da görünen kahramanın sağlam bir

düşünce ya da parlak bir fikir sayesinde kurtulacağı umutsuz durumda öğüt veren yaşlı adam kılığında ortaya çıkan ruh olarak tanımlanır (Saltık Özkan 87). V. Propp, Aarne'nin sınıflandırmasını temel alarak kahramanın gerçekleştirmesi gereken meşakkatli görevlerde ona yardım eden işlevciyi şayet bir varlık ise büyüülü yardımcı olarak adlandırır (27). Kahraman dara düştüğünde ona ya bir hayvan dile gelip yol gösterir ya bir yaşlı kadın/erkek ortaya çıkarak büyüülü nesneler ya da derdine derman olacak bir bilgi vererek onu macerasında yeni bir sürece taşır. Bu nesneler çoğunlukla çocuk sahibi olmak isteyen kahramana verilen elma olarak görülür. Kahramana elmayı yemesi, eşiyle ya da yanındaki kişiyle paylaşması, elmanın kabuklarını atına vermesi vb. şekilde şartlar sunulabilir.

Kahramanın Dua Sonucu Çocuk Sahibi Olması

Çocuk sahibi olma isteğini Allah'a dua ederek dile getiren kahramanın duası masalda kabul olur. Bu masallarda dua eden anne ve baba sahip olmak istedikleri çocuğun fiziksel özelliklerini dile getirirler. Dünyaya gelen çocuk ya da çocukların da bu özelliklere sahip oldukları görülür. "Ölü Yiyen Derviş (1)" masalında çocuk sahibi olamayan karı ve kocadan, erkek kahraman çocuk sahibi olmak için dua eder. Eğer bir çocuğu olur ve bu çocuk da kız olursa onu ilk isteyen kişiyle evlendireceğini söyler. Bunun üzerine kahramanın üç kızı olur. Kahraman duasını ve verdiği sözü düşünerek kızını ilk isteyene verir (Se-yidoğlu 181). "Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız" masalı bunun örneklerindendir. Masalda Edi ve Büdü adlı karı kocanın çocukları yoktur. Büdü bir gün kocasının yanında bir kızları olması için dua eder. Duasında kızın sahip olmasını istediği özelliklerinden detaylıca bahseder. Büdü'nün böylesine güzel ve içten ettiği duaya kocası da dayanamaz sana böylesi güzel bir kız veren Allah, bana da bir erkek çocuk nasip eder diyerek dua eder. Edi ve Büdü aynı dualarındaki gibi iki çocuk sahibi olurlar (Güney, *Masallar* 105-109). "Naharcı ile Oğlu" masalında ise masal kahramanı, "Yâ Rabbim, ne gadar talihsiz bir gulunmuşum. Çolum çocuğum, heç bişeyim yok. Hâlbuki bir çocuğum olsaydı, işimin bir tarafından geliridi." dedikten sonra kayanın arkasından bir eşek sıpası çıkar. "Allah, beni sana evlat gönderdi. Gabul ediyon mu?" der. Kahraman da onu evladı olarak kabul eder. Böylece duasının kabul olduğu görülür (Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt* 94). Bu masalda ise annenin hamile kalması, çocuğun doğumu gibi olağan süreçler bulunmamakta masalda sadece baba olarak naharcı yer almaktadır. "Kabak" masalında çocuğu olmayan bir karı koca bir çocukları olursa çocuğun işlerinde kendilerine yardım edeceğini düşünürler. Karı koca bu düşünceleri doğrultusunda dua ederler. Orada bulunan kabaklardan biri dile gelir ve kendisinin yardımcı olacağını söyler (Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt* 254). Masalda "karı kocanın çocuğu olmuştur" şeklinde bir ifade yer almamaktadır. Ancak kahramanların duası çocuk sahibi olma isteği şeklindedir. "Hibari" masalında ise her şeye sahip olan çok zengin bir karı kocanın çocukları yoktur. Seneler boyunca etmiş oldukları dualar sonucunda kahramanların bir kız çocukları olur (Özçelik 325). "Köpekle

Evlenen Kız” masalında da çocuğu olmayan kadın kahraman “Ey koca kudret, bana bir kız evladı ver. Köpek istesin köpeğe; kedi istesin kediye vereceğim.” diyerek dua eder. Kadının üç kızı olur. Büyük ve ortanca kızları bey oğulları ile evlendirir. Küçük kızı ise bir köpek istediği için köpeğe verir. Aslında küçük kızı isteyen köpek, kulağında anahtar, göbeğinde kilit olan yakışıklı bir delikanlıdır (Özçelik 333). Aynı zamanda masalda kahraman, kız çocuğu olursa sonrasında onun kedi ya da köpeklerle dahi evlenmesine razı olacağıyla ilgili kendisi bir şart sunmaktadır. “Kaygısız Ev” masalında ise kadın kahramanın yedi sene boyunca çocukları olmayan oğlu ve gelini için her gün ikindi namazı sonrasında “Allah’ım benim oğluma bir evlat ver de kaygısız bir evde gömlek biçeyim.” şeklinde ettiği dua kabul olur. Bu masalda ise farklı olarak duayı eden kişi kendisi bir işi yapmaya razı olarak dua etmiştir. Ancak kahraman ne kadar ev gezse de kaygısız bir ev bulamaz (Özçelik 436). Kahramanın duası kabul olur ancak kahraman sözünü yerine getiremez.

Çocuk Sahibi Olmak İsteyen Kahramanın Duasını Yanlış Dile Getirmesi

Çocuk sahibi olmak isteyen kadın ve erkek kahraman kendilerini üzen bu durumun değişmesi ve sırf bir evlat sahibi olabilmek için çocuklarının insan dışı bir varlık olarak dahi dünyaya gelmesine razı olurlar. Kadın ve erkek kahraman dualarında soylarının devam etmesi, anne baba olabilmek ya da dünyaya gelecek çocuğun onlara yarenlik etmesi gibi arzular ile fiziksel olarak farklı, kusurları olan bir çocuğa dahi razı olduklarını dile getirir. Kahramanın buradaki gayesi kendisini üzen bu durumdan bir an önce çıkabilmektir. Çaresizlik içinde dile getirilen bu dualar sonucu dünyaya gelen çocuk ise masallarda yılan, eşek sıpası, fare, keçi; mercimek, nohut, havuç vb. şekillerde karşımıza çıkar. Raglan da geleneksel kahramanın dünyaya gelişinde, kahramanın ana rahmine düşüş aşamasının farklılığına işaret eder (278). Çocuk kahramanın, yılan, mercimek, nohut vb. şeklinde dünyaya geldiği bazı masallarda anne karnından doğmadan birdenbire ortaya çıkması şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Olağanüstü doğumlarda, korkutucu ve beklenmedik bir biçimde doğumun meydana gelmesinin en önemli nedeni olarak çocuk kahramanın uzun zamandır bekleniyor ve bir dua sonucunda dünyaya geliyor olması görülür. Bu durum korku kültürü bağlamında ‘sabır’ kavramı ile karşılık bulurken aynı zamanda edilen dua neticesinde hayatın genel akışının değiştirilerek istenmeyen sonuçlara neden olabileceğine işaret edilir. Kahramanın yaşadığı çocuksuzluk durumuna duayla çare bulmaya çalışması aşamasında çocuksuzluğa denk gelen kaos durumunun kozmosa dönüşmesi umut edilir. Ancak aksine kozmos daha da karmaşık bir hâle gelir (Polat 186).

Kahramanın amacı dua ederek isteğini dile getirip içindeki çocuk özlemini gidermek ve bir evlat sahibi olabilmektir. Dolayısıyla duayı dile getirirken sonuçlarını düşünmez. Ancak daha sonra kahraman, dünyaya gelen

çocuğun farklı fiziksel özelliklere sahip olması ya da hayırsız bir evlat olması sebebiyle içinde bulunduğu duruma karşı öfke ve pişmanlık hisseder. Kimi zaman bu durum neticesinde kahraman çocuğuna şiddet uygular hatta bazı masallarda kahraman kendi çocuğunu öldürür. “Yılan Bey” masalında padişah dua ederken “Bana da bir evlat ver de tek bele yılan olsun” der. Karısı hamile kalır ve aynen padişahın duasındaki gibi dünyaya gelen çocuk bir yılanıdır (Seyidoğlu 153). Aynı masalın “Karayılan” (Güney, *Masallar* 178), “Yılan Adam” (Özçelik 335), “Karayılan” (Alangu 267) varyantlarında da çocuğu olmayan padişahın dünyaya gelen çocuğu bir yılanıdır. “Sır Saklamayan Padişah Kızı” masalında odunculuk yaparak geçinen karı kocanın çocukları olmamaktadır. Adam bir gün “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun der. Bir gün adamın eve getirdiği odunların arasından bir yılan çıkar. Kahraman, karşısına çıkan bu yılanın çocuk sahibi olmak için etmiş olduğu duasının sonucu gelen evladı olduğuna inanır. O yılanı evladı kabul eder (Sakaoğlu 318). Masalda kahraman, eşinin hamile kalıp doğum yapması şeklinde değil de duanın sonucunda yılanın eve gelmesiyle çocuk sahibi olmuştur. Anne ve babanın ettiği duaya bağlı olarak çocuk kahraman, “Ahmet Ağa” masalında yılan (Günay 399), “Sıçan Çocuk” masalında fare (Günay 418), “Yılan” masalında yılan (Öcal 214), “Kabak Kız” masalında kabak (Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt* 79), “Yılan Kılığında Bir Delikanlı” masalında yılan yavrusu (Alay 193) şeklinde dünyaya gelir.

“Ahmet Turan Mehmet Turan” masalında çocuğu olmayan kadın kahraman bir çocuğum olsun da hayırsız olsun, beni dövsün öldürsün diyerek dua eder. Kadının duaları sonucu bir oğlu olur. Dünyaya gelen çocuk kahraman, annesinin dev ile evlenip daha sonra da onu (kahramanı) zehirlemek istediğini öğrendiğinde ise annesini öldürür. Böylece kadın kahramanın duası dilediği şekliyle kabul olmuş olur (Seyidoğlu 321-322). “Padişah Olan Kız” masalında çocukları olmayan karı koca çocuk sahibi olmak için adaklar adayıp dua ederler. Ancak dua ederken söyledikleri sözlerin sonuçlarını düşünmezler. Tek istedikleri bir çocuklarının olmasıdır. Kadın kahraman “Bir çocuğumuz olsaydı da bir kolu sakat olsaydı, kıllı millı, bir hayvan olsaydı da kulağımın dibinde bir çocuk sesi olsaydı.” der. Bu duadan sonra karşılırlarına bembeyaz süt gibi sakalı olan bir ihtiyar çıkar. İhtiyar, onlara “Çok çocuk sahibi olmak istediğinizi biliyorum. Evinize gidin. İkiniz de namaz kıldığınız postun ucundan birer parça kesip yiyin. Bir çocuğunuz olacak. Olacak ama sakat mı olur, sağlam mı olur, onu Allah bilir.” diyerek kaybolur. Neticede karı kocanın duaya uygun şekilde normal insandan farklı, aşırı kıllı ve orantısız fiziksel güce sahip bir kız çocukları olur. Bu masalda hem kahramanın dileğini dile getirirken söylediklerinin aynen kabul olduğu hem de masal kahramanına yardım etmek için ihtiyar bir masal kahramanın geldiği görülmektedir (Taner 126-127). “Kazan Kafalı Kazma Dişli” adlı masalda kadın kahramanın “Allahım, bir çocuğum olsun da tek kazan gafalı, kazma dişli olsun.” şeklindeki duası yer almaktadır. Kahramanın ikiz çocukları olur. Bu çocuklardan erkek olan normal ancak kız ise kazan kafalı ve kazma dişli olarak dünyaya gelir (Şimşek, *Yukarı Çukurova*

Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt 125). “Eşmanip” masalında çoban ve karısının çocukları olmamıştır. Bir eşeğin yavrusu olduğunu gören çoban bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver diye Allah’a dua eder. Çobanın duası kabul olur. Karısı bir eşek sıpası doğurur (Helimoğlu Yavuz 35). Bu masalda kadın kahramanın doğum yapması sonucu çocuk kahramanın eşek sıpası şeklinde dünyaya geldiği görülür. “Mercimek Çocuk” masalında kahraman, çocuğu olmadığından tarladaki mercimeklerin sayısı kadar çocuğa sahip olabilmek için dua eder. Kahramanın ettiği dua kabul olur. Masalda mercimek çocuklar, kahramanın eşinin pişirdiği bazlamaları alıp kaçar. Kadın bunun üzerine sinirlenir ve mercimek çocukları oklava ile döver. Bu dayaktan sonra mercimek çocuklardan sadece biri hariç diğerleri ölür (Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt 252*).

“Nohut Oğlan” masalında ise erkek kahraman, çocuk sahibi olamadıkları için eşine her gün sitem eder. Masalın kadın kahramanı eşinin bu durumda kendisine sitem etmesine üzülsün de eşine bir şey diyemez. Kadın kahraman, bir çocuğu olması ve çocuğun babasına yemek götürmesi için her gün dua eder. Bir gün nohut pişirdiği sırada yine aynı duayı edince ocaktaki nohutların hepsi birden çocuk olur. Ortaya çıkan bu nohut çocuklar ise evdeki tüm yiyecekleri yer. Bunun sonucunda kadın çok sinirlenir ve nohut çocukların hepsini ocağa süpürür. Yine çocuksuz kalan kadın kahraman, bu defa pişirdiği böreği kocasına götürebilmesi için keşke çocukların biri kalsaydı diye pişmanlık duyar. Ardından bir tane nohut çocuğun rafa sıçradığı için yanmaktan kurtulduğunu görür. Kadın kahraman, nohut çocuğu görünce mutlu olur (Özçelik 444-445). Bu masalda eşlerden birinin diğerine sitem etmesi görülmüştür. “Nohut-Oğlan” masalında ise hiç çocuğu olmayan bir kocakarı, kalburun içinde nohut ayıkladığı sırada “Ah, şu nohutlar kadar çocuklarım olsaydı.” der. Kocakarının sözü biter bitmez duası kabul olur ve nohut taneleri çocuk olur. Ancak nohut çocuklarla başa çıkamayan kocakarı çocukların hepsini kızgın suda öldürür. İçlerinden biri saklanıp kurtulur. Padişah, nohut oğlanı görüp beğenir ve onu kocakarının eşinden satın alır (Boratav, *Az Gittik Uz Gittik 272-273*).

“Keçi Kız” masalında çocuğu olmayan kadın, “Tanrım bana bir çocuk ver istersen keçi olsun.” diye dua eder ve kadın dokuz ay on gün sonra keçi şeklinde bir çocuk doğurur. Bu keçi aslında dünya güzeli bir kızdır (Özçelik 322). “Keçi Kız” masalında çocuk sahibi olamayan kadın kahraman uzun uzun ettiği duasında bir çocuk ister. “İsterse keçi yavrusu olsun, razıyım!” der. Kadın keçi şeklinde bir dişi oğlak dünyaya getirir (Sarıyüce 174). “Kuru Kafa” masalında da bir karı koca “Bize bir çocuk ver de ister kuru kafa olsun.” diye dua edince kuru kafalı bir oğlanları olur. Aslında kuru kafalı oğlan yakışıklı bir delikanlıdır (Özçelik 328). “Havuççuk” masalında ise dua değil de esasında bir dilek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Çocukları olmayan bir karı koca aldıkları havuçları paylaşırken bir havuç artar. Kahramanların “Bir çocuğumuz olsaydı bu havucu da ona verirdik.” demelerinin üzerine havuç, “Sizin çocuğunuz ben olayım!” der. Karı koca da havucun teklifini kabul ederler (Doğan

74). İnsan dışı varlık şeklinde bir çocuğun olduğu masalların kimisinde anne doğum yaparken kimisinde doğum hadisesi olmadan çocuk ya da çocuklar ortaya çıkar.

Masal kahramanlarının çocuk sahibi olma isteğiyle dua ettiği ve duanın kabul olduğu masallarda başka açıdan değerlendirilebilecek örnekler de yer almaktadır. Bu masallarda masal kahramanlarının çocuğu vardır ve çocuksuzluk söz konusu değildir. Kahraman mevcut çocuk ya da çocuklarından farklı cinsiyette bir evlat sahibi olabilmek için dua eder. “Hayırsız Kız” masalında padişahın üç oğlu vardır. Ancak padişah bir kızı olmasını istemektedir. “Ya-rabbi, keşke bir kızım olsaydı da hayırsız olsaydı.” der. Bunun üzerine çok zaman geçmeden padişahın bir kızı olur. Padişahın duasındaki gibi hayırsız bir kız doğar. Kız dünyaya geldiği gecedan itibaren her gün bir at çatlar. Padişahın emriyle neler olduğunu anlamaya çalışan padişahın oğulları, atları kızın boğduğunu fark ederler (Günay 496). Adı geçen masalda kahraman, erkek çocuğu olması dolayısıyla bir tane kız çocuğu olması için dua eder. Ancak duasında dile getirdikleri sonucunda hayırsız bir kızı olur. “Kırk Oğlanın Bacısı” masalında kırk keçisi, kırk koyunu, kırk atı ve kırk oğlu olan adam Allah’a her zaman kendisine bir kız evlat vermesi için dua eder. Adamın duaları kabul olur ve bir kız evladı olur (Helimoğlu Yavuz 244). “İnsan Yiyen Kız” masalında da üç erkek evladı olan karı koca, bir de kız evlatları olması için dua ederler. Kahramanların duası kabul olur ancak farklı güç ve özelliklere sahip şekilde dünyaya gelen kız çocuk, hayvanları canlı canlı yemektedir (Özçelik 358).

Kahramana Çocuğun Şartlı Şekilde Bağışlandığı Durumlar

Çocuk sahibi olmak isteyen kahramandan dileğinin yerine gelebilmesi için bazı şartları yerine getirmesi istenir. Bu şartın gerçekleşme zamanı çocuğun dünyaya gelmesinden önce ya da sonra olacak şekilde değişkenlik gösterir. Asıl kahramanın çocuk sahibi olmasında ona yardımcı olan bir derviş, aksakallı ihtiyar ya da güngörmüş biridir. Bu yardımcı kahramanın sunduğu şart çoğunlukla dünyaya gelecek olan çocuğa verilecek ad ve adın verilme şekli ile ilgili olur. Dünyaya gelen çocuğa ad konulması insanoğlu tarafından önem verilen ve özen gösterilen bir hadisedir. Kişinin taşıyacağı adın onun karakterinden, toplum içindeki yerine kadar etkili olduğu düşüncesi verilecek adın özenle seçilmesini gerektirir. Ayrıca çocuğa verilen adı kimin koyduğu da önemli bir durum teşkil eder. Bu hadise masallara da yansımıştır.

Çocuğa ad verilmesi ritüeli Dede Korkut Hikâyeleri başta olmak üzere destanlarda karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Masallarda ise ad verme destanlardan farklı şekilde vuku bulmaktadır. Destan kahramanının ad alması için bir kahramanlık sergilemesi gerekirken masalda kahramanın adı doğumundan hemen sonra konulur. Ancak çocuksuzluk motifinin yer aldığı masallarda kahramanın çocuğunun olması için kahramana sunulan şartlar arasında dünyaya gelecek olan çocuğa konulacak ad ya da bu adı kimin koyacağı yer alır.

Yardım için gelen kahramanın çocuğun adı ile ilgili şart koyduğu durumlarda yardımcı kahramanın tekrar gelmesi beklenebilir. “Güzel Ahmed” masalında derviş, çocuğu olmayan padişah ve karısına elma verir ve elmanın kabuklarını da kısırağa vermelerini söyler. Derviş, dünyaya gelecek olan çocuğun erkek olacağını bu çocuğa kendisi gelene kadar ad koyulmamasını tembihler (Radloff ve Kúnos 262). Bu masalda derviş kahramanlara hem yardım edip elma verir hem de çocuk dünyaya geldikten sonra verilecek ad konusunda onlara şart koşar. “Keloolan (1)” masalında çocuğu olmayan bir padişahın yanına gelip elma veren derviş, dünyaya gelecek olan çocuğun adını kendisinin koyacağını söyler. Çocuk kahraman dünyaya gelir ve büyüdüğünde adı olmadığı için kendisine ad konulmasını ister. Padişah, ad koymak için vezirleri topladığında derviş gelerek çocuğu alır (Öcal 222). “Keloolan (3)” masalında pirivani, çocuğu olmayan bir kahramana elmayı verip ne şekilde yemesi gerektiğini öğütledikten sonra kahramana iki oğlu olacağını söyler. Pirivani, kahramana dünyaya gelecek iki çocuktan birinin kendisinin olacağını ve o gelene kadar çocuklara ad koyulmamasını söyler (Öcal 251). “Akgavak Gızı ile Babörek” masalında bir pir, çocuğu olmayan kahramana elma verirken dünyaya gelecek çocuğa ad koymamasını kahramanın evinde bulamaç aşısı piştiğinde ad koymak için geleceğini ifade eder. Kahraman dünyaya gelen erkek çocuğa ad koymak için yedi yıl bekler. Çocuk bu durumdan şikâyetçi olmaya başlayınca kahraman ad koyma merasimi düzenlemek için yemek hazırlatır. Yemeğe katılan herkesin çocuğa konulacak ad konusunda fikir belirttiği sırada pir gelip çocuğun adını koyar (Öcal 319).

Çocuğun şartla dünyaya gelmesi ve çocuğa konulan adın ne olacağı hususunda ya da ad koyma merasiminin detayları üzerinde durulmamaktadır. Ad koyma merasimiyle ilgili sadece bir yemek daveti düzenlenmesi, önceden belirlenmiş bir aşın pişirilmesi; kahramanın bir padişah ya da bey olduğu durumda ise vezirlerini beylerini toplaması istenerek çocuğa ad verildiği yer alır. Bu örneklerde dikkati çeken adı kimin koyduğu olmaktadır. Kişiye ad verilmesi onun varlığının kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Bazı masallarda çocuk kahramanın adsız kalmaktan rahatsızlık duyduğu yer almaktadır. Zaten çocuk kahraman adı olmadığı için rahatsızlık duyup bunu babasına söylediğinde babası şartı koyan kahramanın gelmesini beklemeden ad koyma merasimine başlar. “Aslan Mehmet” masalında derviş, çocuğu olmayan padişah için dua edip ona elma verir. Dünyaya gelecek olan çocuğun erkek olacağını hatta kısırağın da bir erkek tay doğuracağını ve çocuğun adını kendisinin koyacağını söyler. Padişah, oğlu doğduktan sonra adını koymak amacıyla bir yemek düzenler o sırada derviş gelip çocuğa Aslan Mehmet adını verir (Alptekin 233).

İki ayrı kahramanın, çocuk sahibi olmak istemesi durumunda ise ikisine de yardım edilir ve sunulan şartlar değişiklik gösterir. Hatta bu durumda dünyaya gelen bu iki çocuk kahraman için birlikte bir şart sunulabilir. Bu masallarda biri kız biri erkek olarak dünyaya gelen çocukların evlenme çağına

geldiklerinde birbirleri ile evlenmeleri gerektiği söylenir. “Şifâî ve Selvi Han” masalında derviş, Beyzade ile Ebusef’in yanına gelir. Onlara elma verir. Ebusef’e bir oğlu olacağını adını Şifâî koymasını, Beyzade’ye ise kızı olacağını adını Selvi koymasını söyler. Derviş bunun dışında bir şart belirtmez (Dilçin 27-88). “Esman ile Zeycan” masalında da derviş, Kal’alı Bey ve onun yazıcısı Derviş İsmail’e çocuk sahibi olabilmeleri için Murat Suyu’na gidip kurban kesmelerini söyler. Derviş dalgalardan gelen narları da eşleri ile yarım yarım yemelerini öğütler. Çocukların cinsiyetlerini, onlara verilecek adları aynı zamanda da bu çocukları birbirlerinden ayırmamalarını söyler. Esman ve Zeycan ayrı düşer ancak masalın sonunda evlenirler (Dilçin 93-147). Söz konusu iki masalda derviş, kahramanlara çocuk sahibi olmaları için yardım ederken dünyaya gelecek çocukların cinsiyetini ve çocuklara konulmasını istediği adları önceden söylemektedir. Kahramanların ayrılmaması gerektiği şart koşulan masallarda kahramanların ilerleyen zamanda ayrılık konusunda mücadele içine girdikleri görülür. Söz konusu iki masalda dervişin gelmesi, kahramana çocuk sahibi olabilmesi için elma verilmesi ve dünyaya gelen çocuk kahramana ad konulması durumları mevcuttur. “Yazı Bozulmazmı” masalında hükümdarın ve vezirin hanımları çocukları olmadığı için aralarında dertleşirken karşılına çıkan derviş daldan kopardığı elmayı onlara verir. Birinin oğlu birinin kızı olması için dua eder. Derviş, duası gerçekleşirse dünyaya gelecek bu çocukları büyüdüklerinde birbirleriyle evlendirmelerini söyler (Özçelik 344). Bazı masallarda bir kız bir erkek olarak dünyaya gelen çocuk kahramanları birbirlerinden ayırmamaları gerektiği de şart olarak sunulmaktadır. “Sefa ile Cefa” masalında yaşlı bir dede çocukları olmayan padişah ile vezire eşleri ile yemeleri için elma verir. Yaşlı dede, padişah ve vezire çocukları olduğunda, çocukların adını gelip koyacağını söyler. Yaşlı dede çocuklara ad konulması için bir merasim düzenlendiği sırada gelir ve çocukların adını koyar. Dünyaya gelen kahramanlar bu defa iki erkek çocuktur (Doğan 159-160). “Sefa ile Cefa” masalında padişah ve lalası çocuk sahibi olmak için dua ederken bir derviş gelerek onlara elma verir. Ancak derviş, onları çocukları dünyaya geldiğinde ad vermemeleri konusunda tembihler. Çocukların adını vermek için tekrar geleceğini söyler. İkisinin de erkek çocuğu olur fakat padişah ve lalası çocukların adını koymaları gerektiğini düşünerek derviş beklemeyen ad koymaya karar verirler. Tam ad koyacakları sırada derviş geri gelir (Alangu 213). “Zöhre Bani (Gıtmenço)” masalında derviş, çocuğu olmayan padişaha yemesi için bir elma verir. Dünyaya gelecek çocuğun cinsiyetinin kız olacağını ve adını söyler (Kasımoğlu 358).

Dünyaya gelecek olan çocuk ya da çocuklara kendisinin ad koyacağını söyleyen kişi (derviş, ihtiyar vb.) ad koymak için mutlaka gelir. Kahramanın ad koymak için gelişinin uzun sürdüğü ve adsız kalan çocuk kahramanın ve ailesinin durumdan rahatsız oldukları masallarda ise derviş, çocuğa tam ad konulacağı anda gelmektedir. Çocuksuzluk sonucu dünyaya gelecek olan kahramana kimin ad vereceği ve bu adın ne olacağının örneklendiği masallarda bu şart yerine getirilmektedir.

Çocuk kahramanın dünyaya gelmesine vesile olan kişiye geri verilmesi şartının sunulduğu masallarda ise çocuk kahramanın ailesi başta bunu kabul eder. Ancak çocuk dünyaya geldikten sonra anne ve baba bu karardan vazgeçme, çocuğu vermek yerine kaçırma eğiliminde olmaktadır. İki çocuğun dünyaya geldiği masallarda ise kahramanın çocuklardan birini vermesi istenmektedir. Bu durumda kahramanın bu şartı kabullenmesi ve yerine getirmesinin daha kolay olduğu görülmektedir. Ancak bu örneklerin yer aldığı masallarda da kahramanın sonrasında çocuğunu geri alma, kurtarma çabasını da gösterdiği görülür. “Derviş Baba” masalında padişahın çocuğu yoktur. Bir derviş, padişahın çocuk sahibi olması için ona elma verirken bir şart koşar ve eğer dünyaya gelen çocuk kız olursa gelip onu padişahıtan alacağını söyler (Kasimoğlu 342).

“Topal Leylek” masalında derviş, çocuğu olmayan bir padişaha elma verir. Padişaha kızı olursa onu ilk kısmetine vermesini, oğlu olursa oğlunun istediği kızı almasını söyler. Padişahın bir kız çocuğu olur. Topal bir leylek, kız on beş yaşına geldiğinde onu padişahıtan ister. Padişah, dervişe verdiği sözü tutarak kızını topal leylekle evlendirir (Seyidoğlu 169). “Şato” masalında kahramanlar yoksul bir karı kocadır. Bir gün hasta olan kadın kahramanın canı meyve ister ancak eşinin ona meyve alacak parası yoktur. Kahraman, eşine meyve bulabilmek için kötü kalpli bir cadının şatosunun bahçesine girer. Cadı duruma sinirlenir ancak adama iki elma verir ve eşiyile birlikte yemesini söyler. İki çocukları olacağını çocuklardan birini şatoıya getirmesini ister. Önce şartı kabul eden kahraman, kızları dünyaya gelip cadı, kızlardan birini isteyene kadar karısından bu durumu gizler. Cadı ise iki kız doğunca kahramana şartı hatırlatır. Erkek kahraman mecburen kızlardan birini cadııya verir (Helimoğlu Yavuz 119-120). “Köpekle Evlenen Kız” masalında padişahın karısı, bir hoplayınca köpek bir daha hoplayınca insan olan bir köpekle karşılaşır. Köpek, çocuk sahibi olamadığı için üzgün olan kadına eğer bir kızı olursa onu kendisine verip vermeyeceğini sorar. Padişahın karısı da bir kızı olursa onu köpeğe vereceğini söyler. Padişah ve karısının bir kızları olur, köpek tekrar geldiğinde onu köpeğe verirler (Sakaoğlu 324). “Sitti Nusret” masalında çocukları olmayan tüccar ve karısı, bir dervişle karşılaşır. Derviş, tüccara gece abdest alıp iki rekât namaz kılmasını ve bir kızı olacağını söyler. Yedi yaşından sonra kızı onlardan almayı şart koşan derviş, kız doğduktan yedi yıl sonra gelip kızı alır (Boratav, *Zaman Zaman İçinde* 179-180). Bu masallarda kahramanlar çocuk sahibi olmak için kendisine söylenenleri yapmış sonrası için sunulan şartları da kabul etmiştir.

Kahramanın yaşadığı çocuksuzluk durumunda kendisine öğütlenenleri yapmaması ya da eksik şekilde yerine getirmesi sonucunda dünyaya gelen çocuk kahraman değişik özelliklere sahip olarak doğabilir. “Eşek-Kafası” masalında çocukları olmayan bir çiftçi ve karısı vardır. Çiftçi, çocuk sahibi olabilmek için dua ederken karşısına bir Arap çıkar. Arap, çiftçiye ne istediğini sorunca, çiftçi çocuk istediğini söyler. Arap, çiftçiye bir elma vererek karısıyla

paylaşıp yemesini söyler. Çiftçi, Arap’a inanmaz ve elmayı kendisi yer. Dokuz ay sonra ise çiftçinin karnından bir eşek kafası çıkar. Çiftçi, eşek kafasından kurtulmak için onu toprağa gömer, denize atar ancak ne yapsa da kurtulamaz (Boratav, *Az Gittik Uz Gittik* 143-144). Çocuksuzluk motifinin yer aldığı bu masalda kahraman, Arap’ın söylediklerine inanmayarak şartları yerine getirmemiştir. Sonucunda da kahramanın isteği tam olarak gerçekleşmemiştir. Çocuk dünyaya getirmenin masalın kahramanları tarafından hayati derecede önem taşıdığı masallarda şartı sunan kişilerin kahramana çizdikleri yolun eksiksiz takip edilmesi gerekir. Aksi olduğu hatta kahramanın kendisine yardım eden kişiyi sorguladığı ve kendisinden talep edilenleri tam olarak yerine getirmedeği takdirde kahramanların çocuk sahibi olmaları engellenir.

Kahramanın Bazı Büyüsel Uygulamalar Sonucu Çocuk Sahibi Olması

Masallarda çocuk sahibi olmak için yapılan büyüsel nitelikli uygulamalar da görülmektedir. Frazer’e göre meydana getirilen bir eylem, sonucunda kendisine benzeyen iyi veya kötü türden sonuçları da beraberinde getirir inancı mevcuttur. Bir büyü çeşidi olan ve yaygın bir uygulama alanı olan bu büyü, benzerin benzeri şeyleri meydana getireceği ilkesine dayanmaktadır (10-13). Bu başlık altında incelenen masal örneklerindeki çocuk sahibi olmak ile ilgili uygulamalar da bize büyüsel nitelikli birtakım uygulamaları işaret etmektedir.

Kahramanın çocuk sahibi olmak konusundaki çare arayışında ona yardım etmesini umduğu bir hocaya veya din görevlisine durumu anlatıp derdine çare bulmak istediği de görülür. Bu konuda sosyal çevresi de kahramana destek olup çeşitli uygulama ve pratiklerin yerine getirilmesi yönünde tavsiye verirler. Kahraman da kendisine yol gösteren kişilerin sözlerine itimat eder.

“Yarımca” masalında çocuğu olmayan kadın kahramana komşuları “Eve git, bir üskürüye¹ bulgur doldur, üzerine altı soğan koy, yalnız bir tekini ikiye böl de koy. Bir fukara gelince ver, çocuğun olur” şeklinde tavsiye verirler. Kadının beşi tam, biri yarım olmak üzere altı tane çocuğu olur (Günay 282). “Üç Nar” masalında malı mülkü her şeyi olan padişah, çocuğu olmadığı için çok üzülmemektedir. Padişah, o sırada kapısına gelen bir derviş evinde misafir eder ve ona durumundan bahseder. Derviş ertesi sabah padişah ve eşine bir kâğıt verir. Çocukları olması için bu kâğıdı suda ezip suyunu içmelerini söyler. Padişah ve eşinin bir süre sonra çocukları olur (Günay 425). “Tavuk Kız” masalında çocuğu olmayan kadın kahraman bir yumurtayı kundaklayıp kocasına çocuklarının olduğunu söyler. Kundaktaki yumurtayı kırk gün boyunca beşikte sallar. Sonrasında tavuk kılığına giymiş bir peri kızı ortaya çıkar (Seyidoğlu 242). “Hamur Bebek” masalında Hılı ve Dılı adındaki karı kocanın çocukları olmamıştır. Dılı belki Allah yaşatır umuyla hamurdan bir bebek yapar. Hamur bebek sonradan gerçek bir bebek olur (Güney, *Masallar* 81-85, Güney, *Evvel Zaman İçinde* 41-42). “Altın Kozalaklı Gümüş Selvi” masalında çocuğu olmayan kadın avunmak amacıyla bir tahta parçası üzerine kaş, göz yaparak onu bebek gibi kundaklar (Tezel 227). “Mercimek Çocuk” masalında çocuğu olmayan kadın kahraman, çocuk sahibi olmak için bir

¹ Tas, kâse.

hocaya gider. Hoca kahramana muska yazar. Kadın kahraman isteğinin yerine gelebilmesi için hocanın kendisine verdiği reçeteye uygun şekilde davranır. Kahramanın bir kese mercimek sayısı kadar çocuğu olur. Çocukların çokluğu karşısında şaşkına dönen kadın kahraman oklavayla vurarak çocukları öldürür. Ancak mercimek çocuklardan biri saklanarak kurtulur (Alptekin 383). “Şah İsmail” masasında padişah, çocuk sahibi olmak için çare aramaya bir hocaya gider. Padişaha bir muska yazan hoca bir de elma verir elmayı padişahın eşinin kabuklarını ise kısırağının yemesini söyler. Padişah ve eşinin bir oğulları; kısırağın ise erkek bir tayı olur (Alptekin 446). Masalda hocanın muskanın yanında elma vermesi ve kahramanın elmayı yedikten sonra çocuk sahibi olduğu görülür. “Horoz Çocuk” masasında erkek kahraman, çocukları olmadığı için eşini suçlar ve bu sebeple onu her gün döver. Bir gün adam, karısına kendisi değirmenden gelene kadar bir çocuk doğurmasını şart koşar. Bu durumda çaresiz kalan kadın kahraman eşine yalan söylemeyi tercih eder. Horozu sarıp kocasına doğurduğu çocuğun bu olduğunu söyler (Alay 244). “Mercimek” masasında da erkek kahraman çocukları olmadığı için her akşam karısını azarlar, evden göndereceğini söyleyerek tehdit eder. Bir çingene, kadın kahramana yardım etmek için bacadan bir tabak mercimek döker. Dökülen mercimekler çocuk olur. Ancak kadın kahraman mercimek çocukları öldürür. Çocuklardan biri saklanarak kurtulur (Doğan 143).

“Miski Bahar” masasında çocuğu olmamış bir kadın kahraman yıllar boyu çocuğu olsun diye türlü hocalara, hekimlere gider ama derdine çare bulamaz. Komşusu, kahramana kırk türlü baharatı karıştırıp bunlardan bebek yaparak secadenin yanına koymasını ve kırk gün bebeğin canlanması için dua etmesini söyler. Kadın önce kulak asmaz ama daha sonra komşusunun tavsiyesini dinleyen kahramanın yaptığı bebek canlanır (Özçelik 308). “Dülger Kızı” masasında çocuğu olmayan dülger, bir ağaçtan kocaman bir çocuk yapıp onu kız çocuğu gibi süsler ve sanki kendi kızı gibi o çocuğu sever (Boratav, *Zaman Zaman İçinde* 155). “Cırt Cüce” masasında çocukları olmayan Mehmed ve Cemile adlı karı koca vardır. Cemile bir yumurtayı bezlere sarıp onu bebek gibi beşikte sallar. Mehmed, yumurtayı yere atınca yumurtadan bir cüce çıkar (Kasımoğlu 436-437). “Cıvciv Gız” masasında nahırcı ve karısı çocukları olmadığı için bir kocakarıya giderler. Kocakarı yumurtayı sarıp kadının karnına bağlar daha sonra kadının cıvciv kılığında bir kızı olur (Kasımoğlu 753). “Tombul Çanak” masasında bir kadın kahramanın evli kaldığı süre boyunca çocuğu olmaz. Kadının eşinin ölümünden sonra komşusunun ona yaptığı çömlek konuşmaya başlar ve çömlek kadın kahramanın çocuğu olur (Sarıyüce 63-64). “Çıtı Pıtı Hanım” masasında çocukları olmayan karı koca yardım istemek için padişaha giderler. Padişah onlara hamurdan yapılmış bir bebek verir. Eve dönerken hamurdan bebeği düşürürler bebek parçalanır (Sarıyüce 156). Bu başlıkta incelenen masalarda hamur, ağaç, tahta parçası, yumurta gibi nesnelerden çocuk yapıldığı ve bunların gerçek bebeğe dönüştüğü görülmektedir. Söz konusu nesnelerin bir bebeğe benzetilerek yapılması sonucunda da benzerini meydana getirme düşüncesini işaret etmektedir.

Sonuç

Geleneksel anlayışa sahip olan toplumlarda evlenip aile kuran çiftlerin bir süre sonra çocuk sahibi olmasını beklemek yaygın bir düşüncedir. Bu durum birey

ve toplumların aile, çocuk, anne ve baba ilişkileriyle alakalı olarak inanç, beklenti ve hayallerinin yansımasıdır. Toplum yaşamına ayna tutan halk edebiyatı ürünlerinden masallarda da çocuk sahibi olma arzusu yer verilmiştir. Çocuk olmaması durumunda anne ve babanın yaşadığı evlat özleminin anlatılarda çocuksuzluk motifi şeklinde işlenmiş olduğu görülür.

Anadolu Türk masalları kapsamında incelemiş olduğumuz örneklerde çocuksuzluk toplumun her kesiminden ailede yaşanabilen bir durumdur. Anne ve baba olmak isteyen kahramanların bu arzusu, yaşadıkları özlem birbirine benzerdir. Bu durum için çare aramaktan çekinmez, gelen yardımları geri çevirmezler. Çocuksuzluk durumunu yaşayanın bir padişah, bey ya da mal mülk sahibi zengin bir kimse olması durumunda mevcut kaygı, tahtını, malını mülkünü bırakacağı bir varisken; toplumun daha alt kesiminden halktan biri olduğunda işlerine yardım edecek, yükünü hafifletecek bir evlat düşüncesi şeklinde yer değiştirir. Çocuğa duyulan özlem ve çocuk sahibi olmak için çare aramanın ardından yerine getirilen uygulamalar sonucunda kahramanın çocuğu olur. Masalda, kahramanın çocuğunun dünyaya gelmesi için ona yardımcı olan başka bir kahraman yer alır ve çocuk sahibi olması için ona yol gösterir. Kahramanın dikkat etmesi gereken, yardım için gelen bu kahramanın dediklerini tam olarak yerine getirmektir. Bu yardımcı kahraman masallarda genellikle; derviş, aksakallı, ak saçlı, ihtiyar, nine, pir, Hızır olarak karşımıza çıkar. Ayrıca kahramanın kendi çabası, dua etmesi, dilekte bulunması, sosyal çevresinin (akraba, komşu vb.) tavsiyeleri de çocuk isteğinin sonuçlanmasında etkili olur. Çocuksuzluk motifinin yer aldığı masallarda dünyaya gelen çocuk sayısı değişiklik göstermektedir. Masalların genelinde bir; nadiren iki çocuk dünyaya geldiği görülür. Bir örnekte ise kahramanın kırk oğlunun olduğu görülmüştür. Dünyaya gelen çocuk kahramanın insan dışı bir varlık şeklinde olduğu durumlarda ise çocuk sayısı yine farklılık gösterir ve ‘Çok çocuk, kırk çocuk’ şeklinde bir ifadeyle belirtilir. İki çocuğun dünyaya geldiği masallarda ise çocukların cinsiyetleri bir kız bir erkek, iki kız ya da iki erkek şeklinde görülür. Kahramanın yanlış dua etmesi sonucunda ise çocuğunun farklı özelliklere sahip hatta insan dışı bir varlık olarak dünyaya geldiğine rastlanmaktadır. İnsan dışı bir varlığın dünyaya geldiği masalların büyük bölümünde anne ve baba olan kahraman kaderine razı gelir ve çocuğunu sevgiyle sahiplenir. Ayrıca kahramanın, derdine çare bulabilmek için kendisine yardıma gelen yardımcı kahramanın söylediklerine uymaması ya da yapılması gerekenleri eksik bırakması neticesinde yine dünyaya gelen çocuk farklı özelliklere sahip olabilir. Çocuksuzluk motifinin ardından dünyaya gelen masal kahramanlarının olağanüstü özelliklere sahip olmaları da dikkat çekicidir. Bu çocuk kahramanların birçoğu gerçek hayatta toplumun yardımına koşan bir kurtarıcı, hayalinde olmak istediği güce sahip kişiler ya da aksine toplum tarafından kolay kabul göremeyen aykırı özelliklere sahiplerdir. Bir mücadelenin, uzun bekleyişin ardından doğmuş olmaları bunun işareti olarak kabul edilebilir.

Aile kuran çiftlerin bir süre sonra çocuklarının olmaması toplumsal bir baskıya dönüşebilmektedir. Baskı ortamında kahramana yardımcı olan biri yer alarak bu sıkıntının çözülmeye çalışıldığı görülür. Masalın konusu ve çocuk sahibi olmak isteyen kahramanın mücadelesi de bu durum etrafında şekillenmektedir. Eşler açısından bakıldığında ise masalların genelinde eşler yaşadıkları duruma birlikte çare

arayıp birbirlerine destek olurlar. Ancak bazı masallarda ise çocuksuzluğun sebebi kadın olarak gösterilebilmektedir.

Makalede, çocuksuzluk motifi ve buna bağlı olarak yapılan uygulamaların masal türünün anlatı bağlamı içerisinde yer aldığını görmekteyiz. Anlatının en küçük birimini oluşturan motifler, masalın konusu, kahramanları ve içinde yaşatıldığı toplumun yapısıyla birlikte anlamlı bir bütünlük kazanmaktadır. Geleneksel Türk kültürüne göre neslin devamı, ailenin temeli, bolluk bereketin ve neşenin temsili olarak kabul edilen çocuk ve çocuk sahibi olmanın önemi masal türünün çeşitli örnekleri kapsamında tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerin değerlendirilmesi sonucunda soyun devamı için çocuk sahibi olmanın önemi masal türü içinde masal kahramanı olan kadın ve erkek üzerinden işlenmiştir.

Masallardaki çocuksuzluk motifi bağlamında kahramanların çocuk sahibi olmak için gerçekleştirdikleri uygulamalarda Türk toplumunun ortak âdet ve geleneklerinin yansımaları mevcuttur. Nitekim farklı yörelere ait varyant masallarda yer alan benzer uygulamalar bunun bir kanıtı niteliğindedir. Kahramanların çocuk sahibi olmak için çeşitli zorluklara göğüs girmesi ve zorluklar karşısında insanüstü gayret göstermesi de Türk toplumunda çocuğa verilen önemi ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- Alangu, Tahir. *Billur Köşk Masalları*. Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Alay, Okan. *Bingöl Masalları (İnceleme-Metin)*. 2005. Fırat Ü, Yüksek lisans tezi.
- Alptekin, Ali Berat. *Taşeli Masalları*. Akçağ Yayınları, 2002.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. Gerçek Yayınevi, 1984.
- Boratav, Pertev Naili. *Az Gittik Uz Gittik*. İmge Kitabevi, 2006.
- Boratav, Pertev Naili. *Zaman Zaman İçinde*. İmge Kitabevi, 2009.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çeviren Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, 1999.
- Çelik, Adil. *Kırgız Arkaik Destanları ve Mitoloji*. Paradigma Akademi, 2021.
- Çobanoğlu, Özkul. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Akçağ, 2024.
- Dilçin, Dehri. *Çankırı Masalları*. Okuyan Adam Yayınları, 2002.
- Doğan, Abdullah. *Adıyaman Yöresi Masalları Üzerine Bir İnceleme*. 2007. Cumhuriyet Ü, Yüksek lisans tezi.
- Emeksiz, Abdulkadir. *Dede Korkut'un Paltosu*. Boğaziçi Yayınları, 2016.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut*. Boğaziçi Yayınları, 2009.
- Frazer G. James, *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri*. Çeviren Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, 2004.
- Günay, Umay. *Elâzığ Masalları (İnceleme)*. Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1975.
- Güney, Eflâtun Cem. *En Güzel Türk Masalları*. Varlık Yayınevi, 1971.
- Güney, Eflâtun Cem. *Evvel Zaman İçinde*. Nehir Yayınları, 2005.
- Güney, Eflâtun Cem. *Masallar*. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Helimoğlu Yavuz, Muhsine. *Masallar (Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca)*. Doruk Yayınları, 1994.
- Kasımoğlu, Handan. *Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları*. 2010. Gazi Ü, Doktora tezi.
- Öcal, Ahmet. *Karakuyu Köyü (Boğazlıyan-Yozgat) Çevresi Masalları II (Metinler ve İncelemeler)*. 1999. Atatürk Ü, Doktora tezi.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halk Bilimi*. Kültür Bakanlığı, 2000.
- Özçelik, Mehmet. *Afyonkarahisar Masalları*. Fakülte Kitabevi, 2004.
- Polat, İrfan. *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi*. Selenge Yayınları, 2020.
- Propp, Vladimir. *Masalın Biçimbilimi Olağanüstü Masalların Yapısı*. Türkçesi Mehmet Rifat ve Sema Rifat, Om Yayınevi, 2001.
- Radloff, Wilhelm, ve Ignaz Kúnos. *Proben Der Volksliteratur Der Türkischen Stämme VIII*. Çeviren Saim Sakaoğlu ve Metin Ergun, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- Raglan, Lord. "Geleneksel Kahraman." Çeviren Metin Ekici, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*, Hazırlayan M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, 2006, ss. 277-303.
- Sakaoğlu, Saim. *Gümmüşhane ve Bayburt Masalları*. Akçağ Yayınları, 2002.
- Saltık Özkan, Tuba. "Bamsı Beyrek ve Bey Böyrek Anlatılarında Arketipik İmgeler." *Milli Folklor*, c. 22, no. 85, 2010, ss. 81-90.
- Sarıyüce, Hasan Latif. *Anadolu Masalları*. Kapı Yayınları, 2010.

- Seyidoğlu, Bilge. *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Baylan Matbaası, 1975.
- Şimşek, Esmâ. "Ölümsüzlük İlâcı Elma." *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c. 3, no. 5, 2008, ss. 193-204.
- Şimşek, Esmâ. *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt*. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Taner, Nuri. *Yalova Masalları*. Ortıpa Yayıncılık, 1995.
- Tezel, Naki. *Türk Masalları I*. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Thompson, Stith. *Motif-Index of Folk Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends. Volume 6.1 Index A-K*. Bloomington: Indiana University Press, 1955-1958a.
- Thompson, Stith. *Motif-Index of Folk Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends. Volume 6.2 Index L-Z*. Bloomington: Indiana University Press, 1955-1958b.
- Üstünoğlu, Kerime. "Erzurum Düğünlerinde 'Elma Atma' Geleneği." *Milli Folklor*, no. 90, 2011, ss. 146-155.
- Yıldız, Naciye. "Türk Destanlarında Çocuksuzluk." *Milli Folklor*, no. 82, 2009, ss. 76-88.